

perfectio hominis. Ergo beatitudo est aliquid hominis. Sed non est aliquid corporis, ut ostensum est (art. 5. hujus quæst.). Ergo beatitudo est aliquid animæ; & ita consistit in bonis animæ.

Sed contra est quod, sicut Augustinus dicit in Lib. I. de doctrina christiana (cap. xxiii.) *id in quo constituitur beata vita, propter se diligendum est.* Sed homo non est propter seipsum diligendus; sed quicquid est in homine, est diligendum propter Deum. Ergo in nullo bono animæ beatitudo consistit.

Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est (quæst. præc. art. 8.) finis dupliciter dicitur; scilicet ipsa res, quam adipisci desideramus; & usus, seu adeptio, vel possessio illius rei.

Si ergo loquamur de ultimo fine hominis quantum ad ipsam rem quam appetimus sicut ultimum finem, impossibile est quod ultimus finis hominis sit ipsa anima, vel aliquid ejus. Ipsa enim anima in se considerata est ut in potentia existens: sit enim de potentia scientie actu sciens, & de potentia virtuosæ actu virtuosæ. Cum autem potentia sit propter actum sicut propter complementum, impossibile est quod id quod est secundum se in potentia existens, habeat rationem ultimi finis. Unde impossibile est quod ipsa anima sit ultimus finis sui ipsius: similiter etiam neque aliquid ejus, sive sit potentia, sive actus, sive habitus. Bonum enim quod est ultimus finis, est bonum perfectum (a) complens appetitum. Appetitus autem humanus, qui est voluntas, est boni universalis: quolibet autem bonum inhaerens ipsi animæ est bonum participatum, & per consequens particulatum. Unde impossibile est quod aliquid eorum sit ultimus finis hominis.

Sed si loquamur de ultimo fine hominis quantum ad ipsam adeptionem, vel possessionem, seu quemcumque usum ipsius rei quæ appetitur ut finis; sic ad ultimum finem pertinet aliquid hominis ex parte animæ: quia homo per animam beatitudinem consequitur.

Res ergo ipsa quæ appetitur ut finis, est id in quo beatitudo consistit, & quod beatum facit; sed hujus rei adeptio vocatur beatitudo. Unde dicendum est, quod beatitudo est aliquid animæ; sed id in quo consistit beatitudo, est aliquid extra animam.

Ad primum ergo dicendum, quod secundum quod sub illa divisione comprehenduntur omnia bona quæ homini sunt appetibilia, sic bonum animæ dicitur non solum potentia, aut habitus, aut actus, sed & objectum, quod est extrinsecum: & hoc modo nihil prohibet di-

cere, id in quo beatitudo consistit, esse quoddam bonum animæ.

Ad secundum dicendum, quantum ad propositum pertinet, quod beatitudo maxime amatur tamquam bonum concupiscitur; amicus autem amatur tamquam id cui concupiscitur bonum: & sic etiam homo amat seipsum. Unde non est eadem ratio amoris utrobique. Utrum autem amore amicitie aliquid homo supra se amet, erit locus considerandi cum de caritate agetur (2. 2. quæst. xxv. art. 10. & quæst. xxvi. art. 3.)

Ad tertium dicendum, quod beatitudo ipsa, cum sit perfectio animæ, est quoddam animæ bonum inhaerens; sed id in quo beatitudo consistit, quo scilicet beatum facit, est aliquid extra animam, ut dictum est (in cor. art.)

ARTICULUS VIII. 16

Utrum beatitudo hominis consistat in aliquo bono creato.

I. P. quæst. xlii. art. 1. cor. & quæst. lxxxii. art. 2. cor. & 2. 2. quæst. lxxxv. art. 2. cor. & IV. cor. cap. vii. §. 15. & cap. liv. & opusc. 11. cap. cviii. & cclxv. & opusc. xx.

Lib. I. cap. viii. & Psal. xxxii.

Ad octavum sic proceditur. Videtur quod beatitudo hominis consistat in aliquo bono creato. Dicit enim Dionysius iv. cap. de divinis Nominibus (part. 1. lect. 3. & 6.) quod divina sapientia conjungit fines primorum principii secundarum: ex quo potest accipi, quod summum inferioris nature sit attingere inimum nature superioris. Sed summum hominis bonum est beatitudo. Cum ergo Angelus nature ordine sit supra hominem, ut in primo habitum est (quæst. lxxv. art. 7. & cviii. art. 8. & cx. art. 1.) videtur quod beatitudo hominis consistat in hoc quod aliquo modo attingit ad Angelum.

2. Præterea. Ultimus finis cujuslibet rei est (b) in suo perfecto: unde pars est propter totum, sicut propter finem. Sed tota universalitas creaturarum, quæ dicitur major mundus, comparatur ad hominem, qui in VIII. Phyl. (tex. 17.) dicitur minor mundus, sicut perfectum ad imperfectum. Ergo beatitudo hominis consistit in tota universitate creaturarum.

3. Præterea. Per hoc homo efficiatur beatus per quod ejus naturale desiderium quietatur. Sed desiderium hominis non extenditur ad majus bonum quam ipse capere potest. Cum ergo homo non sit capax boni, quod excedit limites totius creaturæ, videtur quod per aliquod bonum creatum homo beatus fieri possit: & ita beatitudo hominis in aliquo bono creato consistit.

Sed

Ad primum ergo dicendum, quod secundum quod sub illa divisione comprehenduntur omnia bona quæ homini sunt appetibilia, sic bonum animæ dicitur non solum potentia, aut habitus, aut actus, sed & objectum, quod est extrinsecum: & hoc modo nihil prohibet di-

(a) Ita cod. Alcan. & Camer. cum Nicolaj. Edit Rom. & Patav. complens boni appetitum.

(b) Ita cod. Alcan. Camer. alique Editi plurimi in suo opere perfecto.

QUÆSTIO III.

Quid sit beatitudo.

in octo articulis distinctis.

Deinde considerandum est, quid sit beatitudo; & quæ requirantur ad ipsam. Circa primum quarum ut octo.

Primo, utrum beatitudo sit aliquid increatum.

Secundo, si est aliquid creatum, utrum sit operatio.

Tertio, utrum sit operatio sensitivæ partis, an intellectivæ tantum.

Quarto, si est operatio sensitivæ partis, utrum sit operatio intellectus, an voluntatis.

Quinto, si est operatio speculativæ intellectus, aut præctici.

Sexto, si est operatio intellectus speculativæ, utrum consistat in speculatione scientiarum speculativarum.

Septimo, utrum consistat in speculatione substantiarum separatarum, scilicet Angelorum.

Octavo, utrum in sola speculatione Dei, qua per essentiam videtur.

ARTICULUS I.

Utrum beatitudo sit aliquid increatum.

Inf. quæst. xxvi. art. 3. & II. dist. xlix. quæst. 1. art. 2. quæst. 1.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod beatitudo sit aliquid increatum. Dicit enim Boetius in III. de consol. (prosa 8. circ. med.) *Ess. Divm ipsam beatitudinem necesse est consistere.*

2. Præterea. Beatitudo est summum bonum. Sed esse summum bonum convocat Deo. Cum ergo non sint plura summa bona, videtur quod beatitudo sit idem quod Deus.

3. Præterea. Beatitudo est ultimus finis, in quem naturaliter humana voluntas tamquam in finem tendit. Sed in nullum aliud voluntas tamquam in finem tendere debet nisi in Deum, quo solo fruendum est, ut Augustinus dicit (Lib. I. de doctr. christ. cap. v. & xxii.) Ergo beatitudo est idem quod Deus.

Sed contra. Nullum factum est increatum. Sed beatitudo hominis est aliquid factum: quia secundum Augustinum I. de doctr. christ. (cap. 111. in princ.) *illis rebus fruendum est que nos beatos faciunt.* Ergo beatitudo non est aliquid increatum.

Res.

(a) Ita cod. Camer. ex quo Theologi, Nicolajus & edit. Patav. sic legunt. Cod. Alcan. bonorum. Edit Rom. subjunctam beatitudinis omnium bonorum.

Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est (quæst. 1. art. 8. & quæst. præc. art. 7.) finis dicitur dupliciter. Uno modo ipsa res quam cupimus adipisci, sicut avaro est finis pecunia. Alio modo ipsa adeptio, vel possessio, seu usus, aut fructus ejus rei quæ desideratur; sicut si dicatur, quod possessio pecuniæ est finis avari, & frui re voluptuosa est finis intemperati.

Primo ergo modo ultimus hominis finis est bonum increatum, scilicet Deus, qui solus sua infinita bonitate potest voluntatem hominis perfecte implere.

Secundo autem modo ultimus finis hominis est creatum aliquid in ipso existens; quod nihil est aliud quam adeptio, vel fructio finis ultimi.

Ultimus autem finis vocatur beatitudo. Si ergo beatitudo hominis consideretur quantum ad causam, vel objectum, sic est aliquid increatum; si autem consideretur quantum ad ipsam essentiam beatitudinis, sic est aliquid creatum.

Ad primum ergo dicendum, quod Deus est beatitudo per essentiam suam: non enim per adeptionem, aut participationem alicujus alterius beatus est, sed per essentiam suam. Homines autem sunt beati, sicut ibidem dicit Boetius, per participationem, sicut & dii per participationem dicuntur. Ipsa autem participatio beatitudinis, secundum quam homo dicitur beatus, aliquid creatum est.

Ad secundum dicendum, quod beatitudo dicitur esse summum hominis bonum, quia est adeptio, vel fructio summi boni.

Ad tertium dicendum, quod beatitudo dicitur ultimus finis, per modum quo adeptio finis dicitur finis.

ARTICULUS II. 18

Utrum beatitudo sit operatio.

I. dist. 1. quæst. 1. art. 1. & III. dist. xxxiv. quæst. 1. art. 5. corp. & III. dist. xlix. quæst. 1. art. 2. quæst. 2. & quæst. 1v. art. 2. & quæst. viii. art. 19. cor. & I. Eth. lect. 1. & IV. Meth. lect. 9.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod beatitudo non sit operatio. Dicit enim Apostolus Rom. vi. 22. *Habetis fructum vestrum in sanctificationem, sicut vero vitam æternam.* Sed vita non est operatio, sed est ipsum esse viventium. Ergo ultimus finis, qui est beatitudo, non est operatio.

2. Præterea. Boetius dicit in III. de consol. (prof. 11. circ. princ.) quod *Beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus.*

Sed status non nominat operationem. Ergo beatitudo non est operatio.

3. Præterea. Beatitudo significat aliquid (a) in beato existens, cum sit ultima perfectio hominis. Sed operatio non significat (b) aliquid ut existens in operante, sed magis ut aliquid procedens. Ergo beatitudo non est operatio.

4. Præterea. Beatitudo permanet in beato. Operatio autem non permanet, sed transit. Ergo beatitudo non est operatio.

5. Præterea. Unius hominis est una beatitudo. Operationes autem sunt multæ. Ergo beatitudo non est operatio.

6. Præterea. Beatitudo inest beato absque interruptione. Sed operatio humana frequenter interruptitur, puta somno, vel aliqua alia occupatione, vel quiete. Ergo beatitudo non est operatio.

Sed contra est quod Philosophus dicit in I. Ethic. (cap. viii.) quod *felicitas est operatio secundum virtutem perfectam.*

Respondeo dicendum, quod secundum quod beatitudo hominis est aliquid creatum in ipso existens, necesse est dicere, quod beatitudo hominis sit operatio.

Est enim beatitudo ultima hominis perfectio. Unumquodque autem inquantum perfectum est, inquantum est actu: nam potentia sine actu imperfecta est. Oportet ergo beatitudinem in ultimo actu hominis consistere. Manifestum est autem quod operatio est ultimus actus operantis: unde & actus secundus a Philosopho nominatur in II. de Anima (text. 2. 3. & 6.) nam habens formam potest esse in potentia operans, sicut sciens est in potentia considerans. Et inde est quod in aliis rebus *res unaquæque dicitur esse propter suam operationem*, ut dicitur in II. de celo (text. 17.) Necesse est ergo beatitudinem hominis operationem esse.

Ad primum ergo dicendum, quod vita dicitur dupliciter. Uno modo ipsum esse viventis; & sic beatitudo non est vita. Ostensum est enim (quæst. 11. art. 5. & 7.) quod esse unius hominis, qualecumque sit, non est hominis beatitudo: solus enim Dei beatitudo est suum esse. Alio modo dicitur vita ipsa operatio viventis, secundum quam principium vitæ in actum reducitur; & sic nominamus vitam activam, vel contemplativam, vel voluptuosam: & hoc modo vita æterna dicitur ultimus finis: quod patet per hoc quod dicitur Joan. xvii. 4. *Hæc est vita æterna ut cognoscant te (c) Deum verum, & unum.*

Ad secundum dicendum, quod Boetius definiendo beatitudinem, consideravit ipsam communem beatitudinis rationem. Est enim communis beatitudinis ratio quod sit bonum commune perfectum: & hoc significavit, cum dixit,

xit, quod est *status omnium bonorum aggregatione perfectus*; per quod nihil aliud significatur, nisi quod beatus est in statu boni perfecti. Sed Aristoteles expressit ipsam essentiam beatitudinis, ostendens, per quid homo sit in hujusmodi statu, quia per operationem quamdam: & ideo in I. Ethic. (loc. cit. in arg. Sed cont.) ipse etiam ostendit, quod *beatitudo est bonum perfectum.*

Ad tertium dicendum, quod, sicut dicitur in IX. Metaph. (text. 16.) duplex est actio. Una quæ procedit ab operante in exteriorem materiam, sicut utere, & secare; & talis operatio non potest esse beatitudo: nam talis operatio non est actus, & perfectio agentis, sed magis patientis, ut ibidem dicitur. Alia est actio manens in ipso agente, ut sentire, intelligere, & velle; & hujusmodi actio est perfectio, & actus agentis: & talis operatio potest esse beatitudo.

Ad quartum dicendum, quod cum beatitudo dicatur quamdam ultimam perfectionem, secundum quod diversæ res beatitudinis capaces ad diversos gradus perfectionis peringere possunt, secundum hoc necesse est quod diversimode beatitudo dicatur. Nam in Deo est beatitudo per essentiam: quia ipsum esse ejus est operatio ejus, quia non frui alio, sed seipso.

In Angelis autem beatitudo est ultima perfectio secundum aliquam operationem, qua conjunguntur bono increato: & hæc operatio est in eis unica, & sempiterna.

In hominibus autem secundum statum præsentis vitæ est ultima perfectio secundum operationem qua homo conjungitur Deo. Sed hæc operatio nec continua potest esse, & per consequens nec unica est, quia operatio interfectione multiplicatur: & propter hoc in statu præsentis vitæ perfecta beatitudo ab homine haberi non potest. Unde Philosophus in I. Ethic. (cap. x.) ponens beatitudinem hominis in hac vita, dicit eam *imperfectam*, post multa concludens: *Beatos autem dicimus, ut homines.* Sed promittitur nobis a Deo beatitudo perfecta, quando *erimus sicut Angeli in Cælo*, sicut dicitur Matth. xxii. 30.

Quantum ergo ad illam beatitudinem perfectam cessat objecto: quia una, & continua, & sempiterna operatio in illo beatitudinis statu mens hominis Deo conjungitur. Sed in præsentis vitæ quantum deficiamus ab unitate, & continuitate talis operationis, tantum deficiamus à beatitudinis perfectione, est tamen aliqua participatio beatitudinis; & quanto operatio potest esse magis continua, & una, tanto plus habet rationem beatitudinis. Est ideo in activa vita, quæ circa multa occupatur, est mensura de ratione beatitudinis quam in vita

S. Thom. Op. Thom. II.

(a) Ita ex codd. Edit. Rom. García, Nicolajus, & edit. Patav. suppleendum putarunt ratione hominis.

contemplativa, quæ versatur circa unum, id est circa veritatis contemplationem. Et si aliquando homo actu non operetur hujusmodi operationem; tamen, quia in promptu habet eam, semper potest operari: & quia etiam ipsam cessationem (puta a) somni, vel occupationis alicujus naturalis) ad operationem prædictam ordinat, quasi videtur operatio continua esse.

Et per hoc patet solutio ad quintum, & ad sextum.

ARTICULUS III. 19

Utrum beatitudo sit operatio sensitiva partis, aut intellectiva tantum.

II. cont. cap. xxxiii. & xxxvii. princ. & opusc. 11. cap. cxxlv. & I. Eth. lect. 10.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod beatitudo consistat etiam in operatione sensus. Nulla enim operatio invenitur in homine nobiliori operatione sensitiva, nisi intellectiva. Sed operatio intellectiva dependet in nobis ab operatione sensitiva: quia non possunt *intelligere sinephantasmate*, ut dicitur in III. de Anima (text. 30.) Ergo beatitudo consistit etiam in operatione sensitiva.

2. Præterea. Boetius dicit in III. de Consol. (prof. 11. circ. princ.) quod *beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus.* Sed quedam bona sunt sensibilia, quæ attingimus per sensus operationem. Ergo videtur quod operatio sensus requiratur ad beatitudinem.

3. Præterea. Beatitudo est bonum perfectum, ut probatur in I. Eth. (cap. viii.) quod non esset, nisi homo perficeretur per ipsam secundum omnes partes suas. Sed per operationes sensitivas quedam partes animæ perficiuntur. Ergo operatio sensitiva requiritur ad beatitudinem.

Sed contra. In operatione sensitiva communicant nobis bruta animalia, non autem in beatitudine. Ergo beatitudo non consistit in operatione sensitiva.

Respondeo dicendum, quod ad beatitudinem potest aliquid pertinere tripliciter: uno modo essentialiter; alio modo antecedenter; tertio modo consequenter.

Essentialiter quidem non potest pertinere operatio sensus ad beatitudinem. Nam beatitudo hominis consistit essentialiter in conjunctione ipsius ad bonum increatum, quod est ultimus finis, ut supra ostensum est (art. 1. hujus quæst.) cui homo conjungi non potest per sensus operationem: similiter etiam quia, sicut ostensum est (quæst. 11. art. 5.) in

C

cor.

(a) Ita codd. Alcan. Tarrac. & Camer cum editis fere omnibus. Edit. Rom. in bono existens.
(b) Al. ut aliquid existens. (c) Vulgata solum Deum verum.

corporalibus bonis beatitudo hominis non consistit, quæ tamen sola per sensus operationem attingimus.

Posunt autem operationes sensus pertinere ad beatitudinem antecedenter, & consequenter. Antecedenter quidem secundum beatitudinem imperfectam, qualis in presenti vita haberi potest: nam operatio intellectus præsignificat operationem sensus. Consequenter autem in illa perfecta beatitudine, quæ expectatur in celo: quia post resurrectionem ex ipsa beatitudine anime, ut Augustinus dicit in epist. ad Diocletianum, fit quoddam resuscitatio in corpore, & in sensibus corporis, ut in suis operationibus perfectantur, ut infra (a) magis patebit, cum de resurrectione ageretur. Non autem tunc operatio qua mens humana Deo coniungitur, à sensu dependet.

Ad primum ergo dicendum, quod obiectio illa probat quod operatio sensus requiritur antecedenter ad beatitudinem imperfectam, qualis in hac vita haberi potest.

Ad secundum dicendum, quod beatitudo perfecta, quale Angelis habent, habet congregationem omnium bonorum per conjunctionem ad universalem fontem totius boni, non quod indigeat singulis particularibus bonis; sed in hac beatitudine imperfecta requiritur congregatio bonorum sufficientium ad perfectissimam operationem huius vite.

Ad tertium dicendum, quod in perfecta beatitudine perscitur totus homo, sed in inferiori parte per redundantiæ à superiori; in beatitudine autem imperfecta presentis vite à conversio à perfectione inferioris partis proceditur ad perfectionem superioris.

ARTICULUS IV. 20

Utrum, si beatitudo est intellectiva partis, sit operatio intellectus, an voluntatis.

Inf. quæst. xxvi. art. 2. & 3. & II. cont. cap. xxv. xxvi. & xxvii. §. 2. & mal. quæst. xvi. art. 2. ad 6. & ver. quæst. 1. art. 3. ad 8. & quæst. viii. art. 19. & opus. 11. cap. cvii.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod beatitudo consistat in actu voluntatis. Dicit enim Augustinus X. de Civ. Dei (cap. x. & xi.) quod beatitudo hominis in pace consistit: unde in Psalm. cxlvii. 3. Qui posuit finem tuorum pacem. Sed pax ad voluntatem pertinet. Ergo beatitudo hominis in voluntate consistit.

2. Præterea. Beatitudo est summum bonum.

(a) Edit. Patav. an. 1712. huic loco talem notam appingit. Quod hic citatur, S. D. non absolvit: haberet tamen aliquid simile III. P. quæst. 1. v. art. 3. ad 1.

num. Sed bonum est obiectum voluntatis. Ergo beatitudo in voluntatis operatione consistit.

3. Præterea. Primum moventi respondet ultimus finis; sicut ultimus finis totius exercitio est victoria; quæ est finis ducis, qui omnes movet. Sed primum movens ad operandum est voluntas; quia movet alias vires, ut infra dicitur (quæst. ix. art. 1. & 3.) Ergo beatitudo ad voluntatem pertinet.

4. Præterea. Si beatitudo est aliqua operatio, oportet quod sit nobilissima operatio hominis. Sed nobilior est Dei dilectio, quæ est actus voluntatis, quam cognitio, quæ est operatio intellectus, ut patet per Apostolum I. ad Cor. xii. Ergo videtur quod beatitudo consistat in actu voluntatis.

5. Præterea. Augustinus dicit in XIII. de Trin. (cap. v. in fin.) quod beatus est qui habet omnia quæ vult, & nihil vult male: & post pauca subdit (cap. vi. circ. med.) Et appropinquat beato, qui bene vult quodcumque vult: bona enim beatorum faciunt, quorum bonorum iam habet aliquid, ipsam scilicet bonam voluntatem. Ergo beatitudo in actu voluntatis consistit.

Sed contra est quod Dominus dicit Joann. xvii. 3. Hac est vita æterna, ut cognoscant te Deum verum unum. Vita autem æterna est ultimus finis, ut dictum est (quæst. i. art. 2. ad 1.) Ergo beatitudo hominis in cognitione Dei consistit, quæ est actus intellectus.

Respondet dicendum, quod ad beatitudinem, sicut supra dictum est (quæst. 2. art. 6.) duo requiruntur: unum, quod est esse beatitudinis; aliud, quod est quasi per se accidens ejus, scilicet delectatio ei adjuncta.

Dico ergo, quod quantum ad id quod est essentialiter ipsa beatitudo, impossibile est quod consistat in actu voluntatis. Manifestum est enim ex præmissis (art. 1. huj. quæst.) quod beatitudo est consecutio finis ultimi. Consecutio autem finis non consistit in ipso actu voluntatis: voluntas autem fertur in finem & absentem, cum ipse desiderat, & presentem, cum in ipso requiescens delectatur. Manifestum est autem quod ipsum desiderium finis non est consecutio finis, sed est motus ad finem. Delectatio autem advenit voluntati ex hoc quod finis est presentis: non autem est conversio ex hoc aliquid sit presentis, quia voluntas delectatur in ipso. Oportet igitur aliquid aliud esse quam actum voluntatis, per quod fit finis ipse presentis voluntati. Et hoc manifeste apparet circa fines sensibiles. Si enim consequi pecuniam esset per actum voluntatis, statim à principio cupidus consecutus esset pecuniam, quando vult eam habere: sed à principio quidem est absens ei, consequitur autem ipsam per hoc quod manu ipsam apprehendit.

ARTICULUS V. 21

Utrum beatitudo sit operatio intellectus speculativi, an practici.

I. P. quæst. xx. art. 8. & IV. dist. xlix. quæst. 1. art. 1. quæst. 3. & opus. 11. cap. cxlv. & I. Erb. lect. 10.

AD quintum sic proceditur. Videtur quod beatitudo consistat in operatione intellectus practici. Finis enim ultimus cujuslibet creature consistit in assimilatione ad Deum. Sed homo magis assimilatur Deo per intellectum practicum, qui est causa rerum intellectarum, quam per intellectum speculativum, cujus scientia accipitur à rebus. Ergo beatitudo hominis magis consistit in operatione intellectus practici quam speculativi.

2. Præterea. Beatitudo est perfectum bonum hominis. Sed intellectus practicus magis ordinatur ad bonum quam speculativus, qui ordinatur ad verum: unde & secundum perfectionem practici intellectus dicitur boni, non autem secundum perfectionem speculativi intellectus; sed secundum eam dicitur scientes, vel intelligentes. Ergo beatitudo hominis magis consistit in actu intellectus practici quam speculativi.

3. Præterea. Beatitudo est quoddam bonum ipsius hominis. Sed speculativus intellectus occupatur magis circa ea quæ sunt extra hominem; practicus autem intellectus occupatur circa ea quæ sunt ipsius hominis, scilicet circa operationes, & passionem ejus. Ergo beatitudo hominis magis consistit in operatione intellectus practici quam intellectus speculativi.

Sed contra est quod Augustinus dicit in I. de Trin. (cap. x. in princ.) quod contemplatio promittitur nobis actionum omnium finis, atque æterna perfectio gaudiorum.

Respondet dicendum, quod beatitudo magis consistit in operatione speculativi intellectus quam practici: quod patet ex tribus.

Primo quidem ex hoc quod si beatitudo hominis est operatio, oportet quod sit optima operatio hominis. Optima autem operatio hominis est quæ est optima potentie respectu optimi objecti: optima autem potentia est intellectus, cujus obiectum optimum est bonum divinum; quod quidem non est obiectum practici intellectus, sed speculativi. Unde in tali operatione, scilicet in contemplatione divinorum, maxime consistit beatitudo. Et quia unusquisque videtur esse id quod est optimum in eo, ut dicitur in IX. Ethic. (cap. iv. & viii.) & X. (cap. vii. ad fin.) ideo talis operatio est maxime propria homini, & maxime delectabilis.

hædit, vel aliquo hujusmodi; & tunc jam delectatur in pecunia habita. Sic igitur & circa intelligibilem finem contingit. Nam à principio voluntas consequi finem intelligibilem; consequitur autem ipsum per hoc quod sit presentis nobis per actum intellectus; & tunc voluntas delectata conquietat in fine jam adeptio. Sic igitur essentia beatitudinis in actu intellectus consistit.

Sed ad voluntatem pertinet delectatio beatitudinem consequens, secundum quod Augustinus dicit X. Confess. (cap. xxi. ante med.) quod beatitudo est gaudium de veritate, quia scilicet ipsum gaudium est consummatio beatitudinis.

Ad primum ergo dicendum, quod pax pertinet ad ultimum hominis finem, non quasi essentialiter sit ipsa beatitudo, sed quia antecedens, & consequenter habet se ad ipsam. Antecedenter quidem, in quantum jam sunt remota omnia perturbantia, & impediencia ab ultimo fine, consequenter vero, in quantum jam homo, adeptio ultimo fine, remanet paratus desiderio quietato.

Ad secundum dicendum, quod primum obiectum voluntatis non est actus ejus, sicut nec primum obiectum visus est visio sed visibile. Unde ex hoc ipso quod beatitudo pertinet ad voluntatem, tamquam primum obiectum ejus, sequitur quod non pertineat ad ipsam tamquam actus ipsius.

Ad tertium dicendum quod finem primo apprehendit intellectus quam voluntas; tamen motus ad finem incipit in voluntate: & ideo voluntati debetur id quod ultimo consequitur consecutionem finis, scilicet delectatio, vel fructio.

Ad quartum dicendum, quod dilectio præminet cognitioni in movendo; sed cognitio prævia est delectationi in attingendo. Non enim diligitur nisi cognitus, ut dicit Augustinus in X. de Trin. (cap. i. & ii.) Et ideo intelligibilem finem primo attingimus per actionem intellectus, sicut & finem sensibilem primo attingimus per actionem sensus.

Ad quintum dicendum, quod ille qui habet omnia quæ vult, ex hoc est beatus quod habet ea quæ vult: quod quidem est per aliud quam per actum voluntatis. Sed nihil male velle requiritur ad beatitudinem sicut quædam debita dispositio ad ipsam. Voluntas autem bona ponitur in numero bonorum quæ beatitudo faciunt, prout est inclinatio quædam in ipsa; sicut motus reducitur ad genus sui termini, ut alteratio ad qualitatem.

Secundo apparet idem ex hoc quod contemplatio maxime quaeritur propter seipsam. Actus autem intellectus practici non quaeritur propter seipsum, sed propter actionem; ipse autem actus ordinatur ad aliquem finem. Unde manifestum est quod ultimus finis non potest consistere in vita activa, quæ pertinet ad intellectum practicum.

Tertio idem apparet ex hoc quod in vita contemplativa homo communicat cum superioribus, scilicet cum Deo, & Angelis, quibus per beatitudinem assimilatur; sed in his quæ per beatitudinem ad vitam activam, etiam alia animalia cum homine aliquo communitur, licet imperfecte.

Et ideo ultima, & perfecta beatitudo, quæ expectatur in futura vita, tota principaliter consistit in contemplatione. Beatitudo autem imperfecta, quæ hic haberi potest, primo quidem, (a) & principaliter consistit in contemplatione; secundario vero in operatione practici intellectus ordinantis actiones, & passionibus humanas, ut dicitur in X. Ethic. (cap. VII. & VIII.)

Ad primum ergo dicendum, quod similitudo prædicta intellectus practici ad Deum est secundum proportionalitatem, quia scilicet habet se ad sum cognitum, sicut Deus ad suum; sed assimilatio intellectus speculativi ad Deum est secundum unionem, vel informationem, quæ est multo major assimilatio.

Et tamen dici potest, quod respectu principalis cogniti, quod est sua essentia, non habet Deus practicum cognitionem, sed speculativam tantum.

Ad secundum dicendum, quod intellectus practicus habet bonum quod est extra ipsum; sed intellectus speculativus habet bonum in seipso, scilicet contemplationem veritatis: & si illud bonum sit perfectum, ex eo totus homo perficitur, & fit bonus: quod quidem intellectus practicus non habet, sed ad illud ordinat.

Ad tertium dicendum, quod ratio illa procederet, si ipsemet homo esset ultimus finis: tunc enim consideratio, & ordinatio actuum, & passionum eius esset beatitudo. Sed quia ultimus hominis finis est aliud bonum extrinsecum, scilicet Deus, ad quem per operationem intellectus speculativi attingimus, ideo magis beatitudo hominis in operatione intellectus speculativi consistit quam in operatione intellectus practici.

(a) In quibusdam codicibus desit & principaliter.

ARTICULUS VI.

22

Utrum beatitudo consistat in consideratione scientiarum speculativarum.

1. 2. quæst. CLXVII. art. 1. ad 1. & opusc. 11. cap. CIV. CCLXII. & CCLXIV.

Ad sextum sic proceditur. Videtur quod beatitudo hominis consistat in consideratione scientiarum speculativarum. Philosophus enim dicit in lib. X. Ethic. (cap. VII. in princ.) quod *felicitas est operatio secundum perfectam virtutem*: & distinguens virtutes speculativas, non ponit nisi tres, *scientiam, sapientiam, & intellectum*: quæ omnes pertinent ad considerationem scientiarum speculativarum. Ergo ultima hominis beatitudo in consideratione scientiarum speculativarum consistit.

2. Præterea. Illud videtur esse ultima hominis beatitudo quod naturaliter desideratur ab omnibus propter seipsum. Sed huiusmodi est consideratio speculativarum scientiarum: quia, ut dicitur in I. Metaph. (in princ.) *omnes homines natura scire desiderant*: & post pauca subditur (cap. 11. à princ.) quod *speculativæ scientiæ propter seipsas quaeruntur*. Ergo in consideratione scientiarum speculativarum consistit beatitudo.

3. Præterea. Beatitudo est ultima hominis perfectio. Unumquodque autem perficitur, secundum quod reducitur de potentia in actum: intellectus autem humanus reducitur in actum per considerationem scientiarum speculativarum. Ergo videtur quod in huiusmodi consideratione ultima hominis beatitudo consistat.

Sed contra est quod dicitur Hierem. 1x. 23. *Non gloriatur sapiens in sapientia sua*; & loquitur de sapientia speculativarum scientiarum. Non ergo consistit in harum consideratione ultima hominis beatitudo.

Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est (art. 2. huius quæst. ad 4.) duplex est hominis beatitudo, una perfecta, & alia imperfecta. Oportet autem intelligere perfectam beatitudinem, quæ attingit ad veram beatitudinis rationem; beatitudinem autem imperfectam, quæ non attingit, sed participat quendam particularem beatitudinis similitudinem: sicut est perfecta prudentia in homine, apud quem est ratio rerum agibilibus; imperfecta autem prudentia est in quibusdam animalibus brutis, in quibus sunt quidam particulares instinctus ad quaedam opera similia operibus prudentiæ.

Perfecta igitur beatitudo in consideratione scientiarum speculativarum consistit.

ARTICULUS VII.

23

Utrum beatitudo consistat in cognitione substantiarum separatarum, scilicet Angelorum.

I. P. quæst. LXXIV. art. 1. ad 2. & quæst. LXXXIX. art. 2. ad 3. & III. cont. cap. XLIV. & ver. quæst. 11. art. 3. ad 5. & opusc. 11 cap. CVIII. & CLXIV.

Ad septimum sic proceditur. Videtur quod beatitudo hominis consistat in cognitione substantiarum separatarum, idest Angelorum. Dicit enim Gregorius in quadam homilia (xxvi. in Evang. parum à med.) *Nihil prodest interesse festis hominum, si non contingat interesse festis Angelorum*: per quod finalem beatitudinem designat. Sed festis Angelorum interesse possumus per eorum contemplationem. Ergo videtur quod in contemplatione Angelorum ultima hominis beatitudo consistat.

2. Præterea. Ultima perfectio uniuscujusque rei est ut conjungatur suo principio: unde & circulus dicitur esse figura perfecta, quia habet idem principium, & finem. Sed principium cognitionis humanæ est ab ipsis Angelis, per quos homines illuminantur, ut dicit Dionysius 1v. cap. de Celesti Hierach. (parum à princ.) Ergo perfectio humani intellectus est in contemplatione Angelorum.

3. Præterea. Unaquæque natura perfecta est quando conjungitur superiori naturæ, sicut ultima perfectio corporis est ut conjungatur naturæ spirituali. Sed supra intellectum humanum ordine naturæ sunt Angeli. Ergo ultima perfectio humani intellectus est ut conjungatur per contemplationem ipsis Angelis.

Sed contra est quod dicitur Hierem. 1x. 4. *In hoc gloriatur qui gloriatur, scire, & nosse me*. Ergo ultima hominis gloria, vel beatitudo non consistit nisi in cognitione Dei.

Respondeo dicendum, quod, sicut dictum est (art. præc.) perfecta hominis beatitudo non consistit in eo quod est perfectio intellectus, secundum alicujus participationem, sed in eo quod est per essentiam tale.

Manifestum est autem quod unumquodque tantum est perfectio alicujus potentie, in quantum ad ipsum pertinet ratio proprii objecti illius potentie: proprium autem objectum intellectus est *verum*. Quicquid ergo habet veritatem participatam, contemplatum non facit intellectum perfectum ultima perfectione. Cum autem eadem sit dispositio rerum in esse, sicut in veritate, ut dicitur in II. Metaphysic. (text. 4.) quæcumque sunt entia per participationem, sunt vera per participationem. Angeli autem habent esse participatum, quia solius Dei suum esse est sua essentia; ut in primo of-

scientiarum speculativarum essentialiter consistere non potest.

Ad cuius evidentiam considerandum est, quod consideratio speculativæ scientiæ non se extendit ultra virtutem principiorum illius scientiæ: quia in principis scientiæ virtualiter tota scientia continetur. Prima autem principia scientiarum speculativarum sunt per sensum accepta, ut patet per Philosophum in princ. Metaph. (à princ.) & in fine Poster. (text. ult.) Unde tota consideratio scientiarum speculativarum non potest ultra extendi quam sensibilibus cognitione ducere potest. In cognitione autem sensibilibus non potest consistere ultima hominis beatitudo, quæ est ultima eius perfectio. Non enim aliquid perficitur ab aliquo inferiori, nisi secundum quod in inferiori est aliqua participatio superioris. Manifestum est autem quod forma lapidis, vel cujuslibet rei sensibilis est inferior homine: unde per formam lapidis non perficitur intellectus, in quantum est talis forma, sed in quantum in ea participatur aliquid simile alicui quod est supra intellectum humanum, scilicet lumen intelligibile, vel aliquid huiusmodi. Omne autem quod est per aliud, reducitur ad id quod est per se. Unde oportet quod ultima perfectio hominis sit per cognitionem alicujus rei quæ sit supra intellectum humanum. Ostensum est autem I. P. quæst. LXXXVIII. art. 2. quod per sensibilia non potest deveniri in cognitionem substantiarum separatarum, quæ sunt supra intellectum humanum. Unde relinquatur quod hominis ultima beatitudo non possit esse in consideratione speculativarum scientiarum.

Sed sicut in formis sensibilibus participatur aliqua similitudo substantiarum superiorum; ita consideratio scientiarum speculativarum est quædam participatio veræ & perfectæ beatitudinis.

Ad primum ergo dicendum, quod Philosophus loquitur in lib. Ethic. de felicitate imperfecta, qualiter in hac vita haberi potest, ut supra dictum est (art. 2. huius quæst. ad 4.)

Ad secundum dicendum, quod naturaliter desideratur non solum perfecta beatitudo, sed etiam qualicumque similitudo, vel participatio ejus.

Ad tertium dicendum, quod per considerationem scientiarum speculativarum reducitur intellectus noster aliquo modo in actum, non autem in ultimum, & completum.

ostensum est (quæst. 111. art. 4. & quæst. 121. art. 1.) Unde relinquatur quod solus Deus sit veritas per essentiam, & quod ejus contemplatio faciat perfecte beatum.

Aliqualem autem beatitudinem imperfectam nihil prohibet attendi in contemplatione Angelorum, & etiam altiore quam in consideratione scientiarum speculativarum.

Ad primum ergo dicendum, quod festis Angelorum intererimus non solum contemplantes Angelos, sed simul cum ipsis Deum.

Ad secundum dicendum, quod secundum illos qui ponunt animas humanas esse ab Angelis creatas, satis conveniens videtur quod beatitudo hominis sit in contemplatione Angelorum quasi in conjunctione ad suum principium. Sed hoc est erroneum, ut in primo dictum est (quæst. xc. art. 3.) Unde ultima perfectio intellectus humani est per conjunctionem ad Deum, qui est principium, & creationis anime, & illuminationis ejus. Angelus autem illuminat tamquam minister, ut in primo habitum est (quæst. cx1. art. 1.) Unde suo ministerio adjuvat hominem ut ad beatitudinem perveniat; non autem est humana beatitudinis obiectum.

Ad tertium dicendum, quod attingi superiorem naturam ab inferiori contingit dupliciter. Uno modo secundum gradum potentie participantis: & sic ultima perfectio hominis erit in hoc quod homo attingat ad contemplandum, sicut Angeli contemplantur. Alio modo sicut obiectum attingitur à potentia: & hoc modo ultima perfectio cujuslibet potentie est ut attingat ad id in quo plene invenitur ratio sui obiecti.

ARTICULUS VIII. 24

Utrum beatitudo hominis sit in visione divine essentia.

Sup. art. 3. & I. P. quæst. 111. art. 4. & quæst. xxvi. art. 2. & 3. & I. dist. 1. quæst. 1. art. 1. & II. dist. 14. & IV. dist. 11. quæst. 1. art. 2. & quæst. 14. art. 5. quæst. 1. & III. cont. cap. xxxv. & xxxvii. & opusc. 111. cap. cvi. cvii. cviii. clxiii. clvi. &c.

AD octavum sic proceditur. Videtur quod beatitudo hominis non sit in visione ipsius divine essentia. Dicit enim Dionysius in 1. cap. Mystica Theologia (ad finem) quod per id quod est supremum intellectus, bono Deo conjungitur sicut omnino ignoto. Sed id quod videtur per essentiam, non est omnino ignotum. Ergo ultima intellectus perfectio, seu beatitudo non consistit in hoc quod Deus per essentiam videtur.

2. Præterea. Altioris naturæ perfectio al-

tior est. Sed hæc est perfectio divini intellectus propria, ut suam essentiam videat. Ergo ultima perfectio intellectus humani ad hoc non pertingit, sed infra subsistit.

Sed contra est quod dicitur I. Joann. 111. 2. *Cum apparuerit, similes ei erimus, & videbimus eum sicuti est.*

Respondeo dicendum, quod ultima, & perfecta beatitudo non potest esse nisi in visione divine essentia.

Ad cuius evidentiam duo consideranda sunt. Primo quidem quod homo non est perfecte beatus quamdiu restat sibi aliquid desiderandum, & querendum. Secundum est quod uniuscujusque potentie perfectio attenditur secundum rationem sui obiecti.

Obiectum autem intellectus est quod quid est, id est essentia rei, ut dicitur in III. Anima (text. 26.) unde in tantum profectio intellectus, in quantum cognoscit essentiam alicujus rei. Si ergo intellectus alicui cognoscit essentiam alicujus effectus, per quam non possit cognosci essentia causæ, ut scilicet sciat de causa quid est, non dicitur intellectus attingere ad causam simpliciter; quamvis per effectum cognoscere possit de causa an sit. Et ideo remanet naturaliter homini desiderium, cum cognoscit effectum, & scit eum habere causam, ut etiam sciat de causa quid est; & illud desiderium est admirationis, & causarum inquisitionem, ut dicitur in principio Metaph. (cap. 11. circ. med.) puta, si aliquis cognoscens eclypsim Solis considerat quod ex aliqua causa procedit, de qua, quia nescit quid sit, admiratur, & admirando inquit; nec ista inquisitio quiescit, quousque perveniat ad cognoscendum essentiam causæ. Si igitur intellectus humanus cognoscens essentiam alicujus effectus creati non cognoscat de Deo nisi an est, nondum perfectio ejus attingit simpliciter ad causam primam, sed remanet ei adhuc naturale desiderium inquirendi causam: unde nondum est perfecte beatus. Ad perfectam igitur beatitudinem requiritur quod intellectus pertingat ad ipsam essentiam primæ causæ.

Et sic perfectionem suam habebit per unionem ad Deum sicut ad obiectum, in quo solo beatitudo hominis consistit, ut supra dictum est (artic. præc. & artic. 1. huj. quæst.)

Ad primum ergo dicendum, quod Dionysius loquitur de cognitione eorum qui sunt in via, tendentes ad beatitudinem.

Ad secundum dicendum, quod, sicut supra dictum est (art. 1. huj. quæst.) finis potest accipi dupliciter. Uno modo quantum ad rem ipsam quæ desideratur: & hoc modo idem est finis, & superioris, & inferioris naturæ, immo omnium rerum, ut supra dictum est (quæst. 1. art. 8.) Alio

mo-

modo quantum ad consecutionem hujus rei: & sic diversus est finis superioris, & inferioris naturæ secundum diversam habitudinem ad rem talem. Sic igitur altior est beatitudo Dei suam essentiam intellectu comprehendentis, quam hominis, vel Angeli videntis, & non comprehendentis.

QUÆSTIO IV.

De his quæ ad beatitudinem exiguntur,

in octo articulis divisa.

DEinde considerandum est de his quæ exiguntur ad beatitudinem: & circa hoc queruntur octo.

Primo, utrum delectatio requiratur ad beatitudinem.

Secundo, quid sit principalis in beatitudine, utrum delectatio, vel visio.

Tertio, utrum requiratur comprehensio.

Quarto, utrum requiratur rectitudo voluntatis.

Quinto, utrum ad beatitudinem hominis requiratur corpus.

Sexto, utrum perfectio corporis.

Septimo, utrum aliqua exteriora bona.

Octavo, utrum requiratur societas amicorum.

ARTICULUS I. 25

Utrum delectatio requiratur ad beatitudinem.

Sup. quæst. 111. art. 4. cor. & II. dist. xxxviii. art. 2. cor. & IV. dist. xlix. quæst. 111. art. 4. quæst. 3. & opusc. 11. cap. cvii. clxi.

AD primum sic proceditur. Videtur quod delectatio non requiratur ad beatitudinem. Dicit enim Augustinus in I. de Trinit. (cap. viii. à med.) quod *visio est tota merces fidei*. Sed id quod est premium, vel merces virtutis, est beatitudo, ut patet per Philosophum in I. Ethic. (cap. ix. in princ.) Ergo nihil aliud requiritur ad beatitudinem nisi sola visio.

2. Præterea. Beatitudo est per se sufficientissimum bonum: ut Philosophus dicit I. Eth. (cap. vii. circ. med.) Quod autem eget aliquo alio, non est perfecte sufficiens. Cum igitur essentia beatitudinis in visione Dei consistat, ut ostensum est (quæst. 111. art. 8.) videtur quod ad beatitudinem non requiratur delectatio.

(a) *Perperam Edit. Rem.* sicut anima requiritur ad aliquid agendum. (b) *In codice Alcan. Cap. 1. & Tarrac. cum edit. plurimis. Al.* impedit estimationem speculativi intellectus, intermediis omisit. Item impedit estimationem prudentie magis quam speculativi intellectus.

3. Præterea. Operationem felicitatis, seu beatitudinis oportet esse non impeditam, ut dicitur in X. Ethic. (cap. vii.). Sed delectatio impedit actionem intellectus: *corrupti enim estimationem prudentie*, ut dicitur in VI. Ethic. (cap. v.) Ergo delectatio non requiritur ad beatitudinem.

Sed contra est quod Augustinus dicit X. Confess. (cap. xxi. ante med.) quod *beatitudo est gaudium de veritate*.

Respondeo dicendum, quod quadrupliciter aliquid requiritur ad aliud. Uno modo sicut præambulum, vel preparatorium ad ipsum, sicut disciplina requiritur ad scientiam. Alio modo sicut perficiens aliquid, sicut anima requiritur ad vitam corporis. Tertio modo sicut coadjuvans extrinsecus, (a) sicut amici requiruntur ad aliquid agendum. Quarto modo sicut aliquid concomitans, ut si dicamus, quod calor requiritur ad ignem.

Et hoc modo delectatio requiritur ad beatitudinem. Delectatio enim causatur ex hoc quod appetitus requiescit in bono adepto. Unde cum beatitudo nihil aliud sit quam adeptio summi boni, non potest esse beatitudo sine delectatione concomitante.

Ad primum ergo dicendum, quod ex hoc ipso quod merces alicui redditur, voluntas merentis quiescit; quod est delectari. Unde in ipsa ratione mercedis redditæ delectatio includitur.

Ad secundum dicendum, quod ex ipsa visione Dei causatur delectatio. Unde ille qui Deum videt, delectatione indigere non potest.

Ad tertium dicendum, quod delectatio concomitans operationem intellectus non impedit ipsam, sed magis eam confortat, ut dicitur in X. Ethic. (cap. iv.) Ea enim quæ delectabiliter facimus, attentius, & perseverantius operamur. Delectatio autem extranea impedit operationem quandoque quidem ex intentionis distractione; quia sicut dictum est (hic sup.) ad ea quibus delectamur, magis intenti sumus; & dum uni vehementer intendimus, necesse est quod ab alio intentione retrahatur; quandoque autem etiam ex contrarietate; sicut delectatio sensus contraria rationi (b) impedit estimationem prudentie magis quam estimationem speculativi intellectus.

AR.